

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МОВНА МАРІАННА ВАСИЛІВНА

УДК 036 “187/193”: 94(477.83-25)

**ЛЬВІВ У ТУРИСТИЧНИХ ПУТІВНИКАХ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.**

Спеціальність: 07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі нової та новітньої історії зарубіжних країн Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Козицький Андрій Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук
Голик Роман Йосипович,
Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича
НАН України,
старший науковий співробітник
відділу нової історії України.

кандидат історичних наук, доцент
Кобута Степан Йосифович,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”,
доцент кафедри історії України і методики
викладання історії.

Захист відбудеться 22 вересня 2020 р. о 13.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.12 Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 330.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 20 серпня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
професор

Р. М. Шуст

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На XIX століття – епоху бурхливого розвитку капіталізму, промислового виробництва, міждержавних комунікацій (прокладення залізничної мережі, телеграфного і телефонного зв'язку, поширення засобів масового інформування населення та міграційних процесів) припадає початок швидкого розвитку туризму як нового виду культурної практики та окремої галузі економіки в Європі та на Американському континенті. Паралельно з прискоренням темпу життя людство поступово усвідомлювало необхідність нагромадження та систематизації описового краєзнавчого матеріалу, внаслідок чого почали з'являтися видання, що задовольняли нагальну потребу численних мандрівників у місцевій інформації під час перебування в далеких подорожах – на чужих континентах, інших країнах і містах. Ними стали путівники як концентровані вирази необхідних довідкових відомостей.

Основними функціями путівників стали інформаційна та впливаюча (рекламна), які визначали спільні для цих видань структурно-змістові параметри – поєднання інформаційно-довідкової та культурно-історичної інформації про певний об'єкт дійсності. Усе це формувало стійке, ціннісно та емоційно забарвлене уявлення про нього у потенційного адресата.

Сьогодні в українській історичній науці назріла необхідність сконцентрувати дослідницьку увагу на такому суспільно значущому й практично невивченому її сегменті, як путівники містами України. Львів серед міст України має одну з найстаріших історій видання путівників (від 1871 р.) та їх найбільшу абсолютну чисельність (понад 270 книг різними мовами – польською, німецькою, українською, російською, французькою, англійською та ін.). Львів як окрема ментальна категорія та багатівікова культура його мешканців отримали на сторінках путівників містом, авторами яких були представники різних культур, специфічне відображення, постаючи здебільшого в рамках візії домінуючого у певний історичний момент етносу. Історично склалося, що перші путівники представляли австрійський та польський наративи. Вперше погляд українця на галицьку столицю, її історичну долю від початку заснування та найвизначніші архітектурні пам'ятки був оприлюднений лише 1925 р. у першому українському путівнику, спільно підготовленому М. Голубцем і Л. Лепким. Путівник подав національну візію культурно-історичного середовища Львова, висловлену публічно. Тому об'єктивно проаналізувати змістове наповнення путівників Львовом разом з присутньою у них історичною візією кожного хронологічного періоду складає важливе дослідницьке завдання сучасної історичної науки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Дисертаційне дослідження виконане в рамках виконання держбюджетної наукової теми кафедри нової і новітньої історії зарубіжних країн Львівського національного університету імені Івана Франка “Міжетнічні конфлікти в Європі нового і новітнього часу: історія та соціальна пам'ять” (державний реєстраційний № 0118U 000604). Дисертаційне дослідження розглядається як один із напрямків підготовки спеціалістів з історії в межах ЛНУ ім. І. Франка.

Метою дисертаційного дослідження є комплексно дослідити, науково осмислити і реконструювати путівникову візію Львова другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. на підставі науково-критичного аналізу архівних і літературних джерел.

У контексті актуального нині дослідження туристичних путівників Львовом важливими **завданнями** є:

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми, її джерельну базу та теоретико-методологічні засади дослідження;
- встановити загальну чисельність путівників Львовом, які були видані впродовж 1871-1939 рр., а в окремих випадках їх авторство та точний рік друку;
- запропонувати періодизацію львівських вадемекумів за хронологічним принципом їх видання (австрійський, російський, польський періоди);
- визначити типологічну належність путівників (за маршрутним, довідниковим чи змішаним типом);
- проаналізувати текстове наповнення путівників, визначити путівниковий тезаурус Львова;
- зафіксувати різні способи інтерпретації історії міста, вказавши на ті частини текстів, які утверджували її національні варіанти;
- продемонструвати сутність національних путівникових візій міжвоєнного періоду (польської, української, єврейської), залучених до творення міфу міста в колективній історичній пам'яті кожного з народів;
- розкрити життєвий та творчий шлях маловідомих і незаслужено забутих авторів й укладачів путівників.

Об'єктом дослідження виступає Львів як культурний та національний феномен, окрема історична і ментальна категорія, а **предметом** є туристичні путівники містом другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину ХІХ – першу третину ХХ ст: з часу появи у 1871 р. першого путівника Львовом А. Шнайдера, що поклав початок традиції путівникового опису місту, до початку Другої світової війни, коли Львів увійшов до складу СРСР (1939).

Методика дослідження базується на застосуванні принципів науковості, об'єктивності та історизму. Задля розв'язання конкретно-дослідницьких завдань, поставлених у дисертації, було використано як загальнонаукові теоретичні методи узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування, так і властиві історичній науці порівняльно-історичний, типологічний, проблемно-хронологічний, метод історичної реконструкції, дискурс-аналізу, метод безпосереднього спостереження з наступним аналізом та узагальненням матеріалу. Частково отримав використання феноменологічний метод задля можливості вичленувати стереотипізовані та міфологізовані форми людського мислення. Комплексне застосування наукового підходу та засобів до аналізу набутих знань й інформації про предмет дослідження дозволило охопити його в усій можливій повноті із використанням усієї сукупності наявних джерел.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що:

вперше:

- в українській історичній науці комплексно досліджено і реконструйовано путівникову візію Львова другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.;

- встановлено загальну чисельність путівників Львовом 1871-1939 рр., а в окремих випадках їх авторство та точний рік друку;

- запропоновано періодизацію львівських вадемекумів за хронологічним принципом їх видання (австрійський, російський, польський періоди);

- у науковий обіг введено широке коло нових джерельних матеріалів, зокрема путівникових видань, рецензій на них та інформації про путівники Львовом з польської та української періодики;

- визначено типологічну належність путівників (за маршрутним, довідниковим чи змішаним типом);

- проаналізовано текстове наповнення путівників, визначено путівниковий тезаурус Львова;

- зафіксовано різні способи інтерпретації історії міста, вказано на ті частини текстів, які утверджували її національні варіанти;

- продемонстровано сутність національних путівникових візій міжвоєнного періоду (польської, української, єврейської), залучених до творення міфу міста в колективній історичній пам'яті кожного з народів;

- розкрито життєвий та творчий шлях маловідомих і незаслужено забутих авторів й укладачів путівників.

удосконалено:

- дослідження про роль представників польської, української та єврейської інтелігенції у справі створення путівників Львовом;

- методику опрацювання та аналізу путівників;

отримали подальший розвиток:

- окремі аспекти вивчення професійної діяльності авторів путівників;
- дослідження основних тенденцій становлення та розвитку путівників як жанру інформаційно-довідкових видань.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в можливості використання їх фактологічного матеріалу та теоретичних положень і висновків у науково-дослідницькій (при написанні робіт з історії України, Львова, української історіографії, біографістики, історії української культури та ментальності, енциклопедій та довідників), навчальній (для підготовки науково-методичних посібників, розробці спецкурсів з історії Львова, культури, архітектури, розвитку книгознавства та видавничої справи), історико-краєзнавчій (для вивчення історії рідного краю, його відомих діячів, формування архітектурного та культурного середовища міста), туристично-екскурсійній діяльності. Одержані результати дослідження можна використати при підготовці монографії про місце Львова у туристичних путівниках другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.

Апробація роботи. Результати дослідження у формі наукових доповідей були апробовані на: міжнародних закордонних наукових конференціях: “Краків – Львів: книжки – часописи – бібліотеки” (м. Краків, Республіка Польща, 13-14 листопада 2014 р.); “200lat Ossolineum” (м. Вроцлав, Республіка Польща, 18-20 жовтня 2017 р.); міжнародних наукових конференціях: “Мистецька культура: історія, теорія, методологія” (м. Львів, 27 листопада 2015 р.); “Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства” (м. Львів, 10-11 вересня 2015 р.); “Мистецька культура: історія, теорія, методологія” (м. Львів, 24 листопада 2017 р.); “Мистецька культура: історія, теорія, методологія” (м. Львів, 30 листопада 2018 р.); науковій конференції з міжнародною участю “Bibliotheka Universitatis: пам’ять – діалог – реінтерпретація” (м. Львів, 26 жовтня 2018 р.); науково-практичній конференції “Українсько-польсько-єврейські взаємини у Східній Галичині (першої половини ХХ ст.): історичний досвід, уроки для сучасності” (м. Дрогобич, 27 травня 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані у 19 одноосібних публікаціях, з яких 3 – окремі видання, 9 в українських та зарубіжних фахових наукових часописах.

Структура роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, чотирьох структурованих розділів, переліку використаних джерел та літератури (335 позицій), а також додатків (ілюстрацій обкладинок путівників, світлин їх авторів). Основний текст дисертації викладено на 184 сторінках, загальний обсяг – 227 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, показано її зв'язок з науковими програмами, визначено об'єкт та предмет, окреслено хронологічні рамки, мету, завдання та методологію дослідження, сформульовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **“Путівники Львовом: історіографія, джерела, методологія”** проаналізовано стан наукової розробки теми, здійснено огляд джерельної бази дослідження, охарактеризовано методику вивчення окресленої проблематики.

У підрозділі *1.1 “Стан наукового вивчення проблематики”* проаналізовано праці, присвячені темі дослідження.

Вивчення історії путівників нашим містом належить до маловисвітлених питань української історичної науки й почалося вже в наш час. Перші спроби систематизації наявного джерельного матеріалу, періодизації львівських путівників та відтворення хронології їх історичного поступу у спеціальних статтях здійснили історик О. Шишка та книгознавець О. Дявіл (Вербіцька). Бібліограф Н. Кошик у контексті історіографічного висвітлення українських книжкових і періодичних видань з краєзнавства і туристики Львова першої третини ХХ ст. подала стислий огляд кількох українських путівників міжвоєнного періоду (М. Голубця – Л. Лепкого, І. Крип'якевича, О. Когута – Б. Котецького). С. Терещенко на основі аналізу вибраних текстів польських, українських, російських та єврейських путівників Львовом зробив спробу реконструкції образів міста, характерних для початку ХХ ст. І. Козлова з точки зору соціології проаналізувала символічні особливості репрезентації Львова у туристичних путівниках різних періодів залежно від панівного владного дискурсу – під егідою Польщі, у складі СРСР та Української держави.

З польських дослідників цієї проблематики насамперед слід назвати М. Рауш, автора невеликої аналітичної статті, що характеризується стихійно-хаотичним підбором й укладанням матеріалу, а внаслідок цього – типологічною невизначеністю самих путівників. Інша сучасна польська дослідниця – М. Семчишин зіставила три нарації (польську, радянську та українську), що стосуються історії Львова, у путівниках ХХ ст. У відділі рукописів Національної бібліотеки Польщі у Варшаві зберігається машинопис праці Е. Лонцької-Зволяк, присвяченої путівниковому доробку М. Орловича початку ХХ ст.

На відміну від Львова, інші міста України, як-от Київ, отримали певне висвітлення в різних ракурсах – як об'єкт вивчення краєзнавчої і туристичної літератури другої половини ХІХ – початку ХХІ ст., зокрема в сенсі творення образу модерного міста, репрезентації польських локусів історичної пам'яті

та паломництва до святих місць, як невід'ємної складової київського тексту, а також власне путівникові видання містом, оприлюднені на зламі ХІХ – ХХ ст. (Л. Крапліна, К. Диса, В. Осьмак, Н. Савчук). Туристичні путівники отримали відображення у дослідженнях одеських вчених Є. Бережок та Н. Гончарової.

Значний кількісний та якісний доробок у сфері вивчення історичних та новітніх туристичних путівників має Польща, де історичне дослідження цих видань здійснили: землями давньої Речі Посполитої – Д. Опалінський, Краковом – М. Квасьник, Є. Дуда, Й. Дибець, М. Рогож та Д. Зялковський, Гданськом – Б. Богданович, Варшавою – С. Тепловський, Любліном – М. Вишковський, Бидгощем – А. Валюкевич і О. Венглерська, Ченстоховою – Р. Сікорський, усією територією Польщі – Я. Мерський і Я. П. Пйотровський, а сучасною Литвою – Ю. Шостаковський.

Країни Північної Європи (Естонія, Литва) мають сучасні напрацювання у вивченні туристичних путівників. Продовжуючи традиції Тартуської семіотичної школи, естонські дослідники Л. Кисельова, С. Ісакова, Т. Степанищева напрацювали сучасну наукову базу щодо теоретичного студіювання путівника як семіотичного об'єкта, здійсненого в рамках проекту “Репрезентація Естонії в іншомовних путівниках ХІХ–ХХІ століть: риторика та ідеологія”. Збірник “Путівник як семіотичний об'єкт” за результатами однойменного семінару було видано 2008 р. Тартуським університетом під егідою міжнародної редколегії “*Humaniora Litterae Russicae*”. Литовський науковець П. Лавринець дослідив путівники Вільнюсом ХІХ – ХХ ст.

У різних дослідницьких проєкціях розглядали путівник російські вчені: Ю. Александров і А. Давидов як історичне джерело; О. Острой, З. Антонова, М. Жуліна і М. Кільгішова, Н. Філатова, Ю. Розанова як різновид довідково-туристичного видання та елемент туристичного дискурсу; Л. Бахвалова та І. Рудинська як інструмент конструювання іміджу міста; М. Александрова під кутом зору відображення повсякденного життя у регіональних путівниках.

Загальна історія туристичних путівників від часу їх появи до сучасності простежена у розвідці британського дослідника Н. Парсонса, а повна бібліографія путівникових видань Дж. Мюррея укладена В. Лістером.

Дотичних до досліджуваної проблематики питань торкалися українські історики: світоглядно-ментальних – Р. Голик, історико-краєзнавчих – А. Козицький, методичних – Л. Зашкільняк.

Здійснений історіографічний огляд наукової літератури показує помітний поступ у модерних дослідженнях путівникового дискурсу як в Україні, так і поза її межами. Проте комплексне висвітлення путівникової візії Львова другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть все ще залишається актуальним та присутнім питанням сучасної історичної науки, у якій путівники фігурують здебільшого в якості допоміжного історичного джерела.

У підрозділі 1. 2 “Джерельна база” охарактеризовано комплекс опублікованих та неопублікованих матеріалів: архівні джерела; путівники як основні аналізовані видання; адресні книги; хронікальні друковані матеріали; матеріали тогочасної періодики (рецензії на путівники, відгуки, анонси, ювілейні статті, спогади, некрологи їх авторів).

До написання роботи було залучено неопубліковані джерела, які зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАУ у Львові) та Державному архіві Львівської області (ДАЛО).

Досі не видрукований рукописний текст Б. Януша (“Провідник по Львові”), датований 15 жовтня 1919 р., історично перший український путівник, відклався у фонді НТШ Центрального державного історичного архіву України у Львові.

У фонді “Львівський університет” Державного архіву Львівської області зберігається особова справа професора лікарського факультету Львівського університету Юзефа Дрогослава Вічковського (1858-1924), автора путівника “Львів, його розвиток та стан культури, а також провідник по місту”, що містить біографічні відомості та матеріали про професійну діяльність вченого, суттєво доповнюючи його персоналію.

Путівники є базовим джерелом для написання дисертаційної роботи. Загалом перелік путівникових видань зазначеного діахронного зрізу налічує 100 книг. Їх систематичний пошук проведено насамперед у фондах ЛННБ України ім. В. Стефаника, де сконцентровано найбільший масив джерел. Певна кількість путівників зберігається у Науковій бібліотеці ЛНУ ім. І. Франка, науковій бібліотеці Інституту народознавства НАН України (БІН), бібліотеці Львівського історичного музею (ЛІМ), науково-технічній бібліотеці Національного університету “Львівська політехніка”, бібліотеці Центру міської історії Центрально-Східної Європи, науково-допоміжній бібліотеці Державного архіву Львівської області (ДАЛО) (збірки оо. францисканців і домініканців), бібліотеці Центрального державного історичного архіву України у Львові (ЦДІАУ у Львові) (збірки Олександра Чоловського та Яна Поратинського).

Цінним джерелом інформації є матеріали адресних книг, які допомогли встановити львівські адреси проживання авторів путівникових видань Ф. Баранського, Ю. Вічковського, А. Ю. Голлендера, М. Голубця, М. Ковальчука, Р. Кордуса, О. Мединського, Ю. Пйотровського, А. Ціппера, Я. Шалля, Ф. Яворського, Б. Януша, М. Ярославич.

При написанні роботи були використані хронікальні матеріали, що висвітлювали деякі аспекти досліджуваної проблематики, зокрема “Хроніка Львівського університету” за 1894/1895–1898/1899 та 1909/1910 рр. з

відомостями про професійні здобутки авторів путівників – співробітників університету (Ю. Вічковського, Ю. Пйотровського), а також “Звідомлення з діяльності товариства “Просвіта” за час від 1 липня 1931 до 30 червня 1933 р.” з даними про наклад путівника І. Крип’якевича.

Важливе значення для дослідження путівникового дискурсу нашого міста має опрацьований масив польських та українських періодичних видань другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., а також окремі пресові видання середини – другої половини ХХ ст. достатньо широкого суспільного діапазону (49 позицій): “Kurjer Lwowski”, “Kurjer Polski”, “Gazeta Poranna”, “Lwowski Kurjer Poranny”, “Gazeta Wieczorna”, “Dziennik Polski”, “Dodatek do Dziennika Polskiego”, “Dziennik Lwowski”, “Słowo Polskie”, “Dziennik Ludowy”, “Gazeta Lwowska”, “Gazeta Narodowa”, “Wiek Nowy”, “Wywiad Codzienny”, “Małopolski Informator Komunikacyjno-Turystyczny”, “Placówka”, “Kwartalnik Historyczny”, “Czasopismo Techniczne”, “Przegląd Krajoznawczy”, “Chwila”, “Kosmos”, “Zbliża i Zdaleka”, “Głos Lekarzy”, “Przegląd Higieniczny”, “Polska Gazeta Lekarska”, “Lwowski Tygodnik Lekarski”, “Діло”, “Нова зоря”, “Львівські вісті”, “Література. Мистецтво. Наука”. Додаток до “Мети”, “Дорога”, “Поступ”, “Літературно-Науковий Вістник”, “Записки Чина Святого Василя Великого”, “Життя і Знання”, “Українське мистецтво”, “Львовская правда” (Львів); “Wiadomości Geograficzne”, “Przegląd Lekarski”, “Ilustracja Polska” (Краків); “Kłosy”, “Ziemia”, “Nowa Książka”, “Miesięcznik Żydowski”, “Przegląd Pedagogiczny” (Варшава); “Nowiny Lekarskie” (Познань); “Czasopismo Lekarskie” (Лодзь); “Gazeta Kołomyjska” (Коломия); “Киевская Старина” (Київ). У них вміщено численні анонси та повідомлення про вихід у світ путівників, подальші рецензії та відгуки на них, ювілейні статті, спогади й некрологи авторів путівникових видань. Публікації газет та часописів мають вагомe значення для з’ясування ролі окремих діячів у розвиток путівникового дискурсу Львова 1871-1939 рр. Вони надавали не лише фактографічну інформацію, фіксуючи певні явища в момент їх виникнення, а й пропонували оціночні характеристики путівників та внеску їх авторів в загальний путівниковий чи ширше культурний контекст.

Отже, опрацьовані джерела становлять основу комплексного вивчення бачення Львова у туристичних путівниках другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст.

У підрозділі 1.3 *“Методологічні основи дослідження”* виділено наукові принципи та орієнтири, які застосовувались під час написання роботи.

Дисертація є комплексним історико-культурологічним дослідженням, що ґрунтується на досягненнях та методиці історіографії, джерелознавства і біографістики.

Задля отримання науково-обґрунтованих знань та розв'язання конкретно-дослідницьких завдань, поставлених у дисертації, було використано як загальнонаукові теоретичні методи узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування, так і властиві гуманітаристиці загалом та історичній науці, зокрема порівняльно-історичний, типологічний, метод історичної реконструкції, проблемно-хронологічний, феноменології, дискурс-аналізу, антропологічний підхід.

Порівняльно-історичний метод дав змогу шляхом зіставлення встановити схожість і відмінність між ідеологічним контекстом окремих львівських путівників другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. Близьким до порівняльно-історичного є історико-типологічний метод, під час застосування якого актуалізується схожість як результат закономірностей, притаманних самим об'єктам дослідження, наприклад як-от двом путівникам одного автора (Б. Януша) – україно- та польськомовному варіантам, що кардинально відрізняються за змістом та стилем подачі фактологічного матеріалу. Згідно з книгознавчими канонами, на типологічному рівні путівники, що належать до довідково-інформаційних видань, класифіковано на такі, що побудовані за маршрутним, довідниковим і змішаним принципами. Важливим у науковому студіюванні дискурсу львівських путівників був метод історичної реконструкції, завдяки якому застосовувалось теоретичне відновлення зовнішнього вигляду й конструкції об'єкта (архітектурних та історичних пам'яток Львова, відображених у путівникових виданнях). Застосування проблемно-хронологічного методу дало можливість послідовно висвітлити періоди у розвитку путівникової традиції Львова. Застосовуючи антропологічний підхід, путівникові тексти аналізуються з точки зору світоглядних вартостей та інтерпретацій авторів путівників, аналітичного звернення до їх особистого досвіду, фахових студій, політичних переконань, соціальних упереджень, що знайшли відображення у текстах, а також утвердження національних варіантів історії Львова, запровадження у широкий обіг певних національних міфів. Часткове використання отримав феноменологічний метод задля можливості виділити і проаналізувати стереотипізовані та міфологізовані форми людського мислення. Дослідження путівникового дискурсу Львова 1871-1939 рр. дозволило повернути до наукового обігу багато маловідомих та незаслужено забутих імен творців путівників у руслі методики біографістики, вивчення окремих персоналій діячів культури та науки. Конкретно-історичний пошуковий аналіз різновидових джерел та наукової літератури застосовувався для уточнення ступеня їх достовірності.

Застосування сучасних методологічних підходів забезпечило достовірність результатів наукових пошукувань та сприяло у розв'язанні окресленої наукової проблеми.

Другий розділ “**Львів у путівниках епохи Габсбургів (1871-1918, з перервою на російську окупацію)**” складається з двох підрозділів: 2. 1. “*В авторських путівниках*” та 2. 2. “*Без зазначення авторства*”, у яких розглянуто путівникову візію міста в путівниках (авторських та без зазначення авторства).

Доведено, що у період перебування Галичини під юрисдикцією Австрійської монархії відбулося становлення путівника у Львові як окремого жанру довідково-краєзнавчої літератури. Видання А. Шнайдера (1871) стало першим путівником Львовом, що започаткував маршрутний принцип його побудови. Майже синхронно (1878) С. Кунасевич видав путівник довідникового типу. Ці два різновиди типологічної належності путівників стали відправною точкою у класифікаційних моделях усіх подальших видань.

Аналіз фактологічного матеріалу дав змогу виявити, що характерною рисою австрійського періоду була поява путівників, приурочених до пам’ятних подій в історії міста чи цілої провінції, професійних форумів, як-от, II з’їзду польських техніків (1886), II, V, X з’їздів польських лікарів і природознавців (1875, 1888, 1907) і загальної Крайової виставки (1894). Окрім традиційних для класичних туристичних путівників розділів, вони містили інформацію вузькофахового чи предметного спрямування. Вже згадувана Крайова виставка збагатила львівську Путівникіану аж на чотири видання – перший німецькомовний ілюстрований путівник А. Ціппера довідникового типу, два польські видання: путівник А. Ю. Голлендера змішаного маршрутно-довідникового типу, довідниковий путівник за редакцією М. Ковальчука і перший цілісний україномовний блок з поглядом українця на галицьку столицю кінця XIX ст. та її історичну долю від часу заснування аж до сучасної авторіві суспільно-культурної ситуації в рамках провідника виставкою В. Шухевича.

На підставі розгляду джерельного матеріалу досліджено, що різновидом довідникових путівників стали суто практичні видання для потреб пасажирів залізниці. Путівники змішаного довідниково-маршрутного типу Ф. Баранського (1902, 1904) та Ф. Яворського (1907, 1911) отримали визнання як найкращі початку XX ст. Особливістю першого є те, що його автор був піонером у розробці повноцінних одно- та кількадечних пішохідних маршрутів для ознайомлення з містом туристів, а останнього – те, що автор вперше вийшов за межі Львова (Жовква й Підгірці). Довідниковими є путівник Ю. Вічковського (1907), приурочений до X з’їзду польських лікарів і природознавців, й низка путівників М. Орловича, не присвячених Львову безпосередньо, проте із короткими туристичними відомостями про місто. Хронологічно останній путівник епохи Габсбургів авторства

Ю. Пйотровського (1917), зосереджений виключно на описі архітектурних пам'яток, також зараховуємо до видань довідникового типу. Серед туристичних путівників без зазначення авторства зазначимо вихід у 1912 р. першого видання французькою, а 1914 р. – англійською мовами, призначених для популяризації туристичних принад Львова в Європі.

Австрійська візія на сторінках путівників А. Шнайдера, А. Ціппера, Ю. Вічковського, Ю. Пйотровського виявлялася не стільки у змістовному викладі історичного матеріалу (відсутня власне австрійська історична складова), які можемо назвати об'єктивним за своєю суттю та по-німецьки скрупульозними, скільки опосередковано, зовнішньо, у присутності австрійських державних та культурних установ та їх представників. Варто відзначити, що путівники С. Кунасевича, А. Ю. Голлендера, Ф. Яворського демонструють яскраво виражений польськоцентричний характер у викладі фактичного матеріалу з історичної тематики – на їхню думку, історичний досвід, пам'ять та минувшина Львова невіддільні від Польщі, а її віддані патріоти, долучаючись до активної політичної діяльності незалежницького спрямування, упродовж тривалого часу зазнавали утисків з боку пануючого австрійського режиму. Україномовний путівниковий блок авторства В. Шухевича містить уперше оприлюднений погляд українця на галицьку столицю кінця ХІХ ст. – історичну долю від часу заснування князем Львом та немало роль українства у розвитку міста (домінування у княжому поселенні, участь членів Львівського братства у піднесенні ремесел, торгівлі та шкільництва ХV-ХVІІ ст.) аж до сучасного суспільно-культурного тла в умовах Габсбурзької монархії (початки українського національного відродження 1830-х рр., ріст національної свідомості, що виявився у заснуванні Головної Руської Ради та часопису “Зоря Галицька” у 1848 р., пожвавлення українського громадсько-політичного й культурного життя після прийняття конституції 1860 р., поява політичних ідей та партій).

В ході аналізу путівників Львовом вдалося з'ясувати, що специфікою путівникових видань епохи Габсбургів є те, що вони (окрім іншого) фіксували досягнення тогочасної науково-технічної думки, появу всього першого, показуючи творення модерного міста: залізничного сполучення (вітка Північної залізниці ім. цісаря Фердинанда Львів-Бохня, 1861), крайових промислових виставок (1877, 1894), запровадження телеграфного зв'язку (1875), кінного (1879) й електричного (1894) трамвая, автомобільного руху (1897), кіносеансів (1896), міського (1884) і міжміського телефонного зв'язку (зокрема з Краковом, 1898), електричного освітлення вулиць (1900), сучасного водогону (1901), каналізації, нових будівель, що з часом набули статусу візитівок Львова (Політехніка, 1873-1877; університет, 1877-1881; Оперний театр, 1900; залізничний двірець, 1904).

У третьому розділі “Місто у путівниках періоду російської окупації (1914-1915)”, який розбивається на два підрозділи – 3. 1. “Без зазначення авторства” та 3. 2. “В авторських путівниках” йдеться про бачення Львова авторськими (А. Хребтова, В. Верещагіна) та неавторськими путівниками, виданими за час російської окупації Львова від 3 вересня 1914 р. до 22 червня 1915 р.

За короткий час російської окупації з’явилося друком аж 4 путівники, які відносимо до довідникових видань, що мали на меті не лише подати практичні відомості для російського вояцтва й місцевого населення, а й символічно закріпити своє право на захоплений Львів, залишити російський “слід” в його путівникових анналах. Розглядаючи захоплену українську територію як “повернуті до споконвічного лона матінки-Росії слов’янські землі”, російська окупаційна влада використовувала путівники як ідеологічні інструменти шовіністичної політики Російської імперії, спрямовані на виправдання здійсненої анексії, завоювання симпатій місцевого населення та водночас нівеляції української (і не тільки) культурної спадщини міста.

Четвертий розділ “Путівникова візія Львова міжвоєнного періоду (1919-1939)” включає три підрозділи: 4. 1. “Польська візія Львова”. 4. 2. “Українське бачення Львова”. 4. 3. “Єврейська історична візія Львова на сторінках авторських путівників”, у яких проаналізовано три “національні” блоки, що представляють відповідно польський, український та єврейський погляди на місто, його історичну долю й культурну спадщину. Сторінки путівників міжвоєнного періоду були ареною негласної боротьби поміж польською та українською інтерпретацією історії Львова, кожною з яких творився власний національний міфотворчий дискурс.

У підрозділі 4. 1. “Польська візія Львова” аналізується фактологічне наповнення найчисленнішої групи польськоцентричних путівників, зокрема авторства М. Орловича, О. Чоловського, О. Мединського, М. Ярославич, Я. Стецевич. Хоча фундаційний міф Львова викладений у них здебільшого згідно історичної правди (місто заснував в середині XIII ст. руський князь Данило і назвав на честь свого сина Льва), в наративах панує теза про первісно польський характер цих земель. Червоною ниткою крізь усю історичну канву проходить девіз “Leopolis Semper Fidelis”, тобто символ завжди вірного Львова-льва, який виконує важливу мілітарну роль: стереже польські національні інтереси та християнські цінності на Сході, а минуле та сучасне міста представлене так, аби підкреслити його польськість (польську політичну, суспільну та культурну приналежність) як незмінну константу, що не потребує жодного документального доведення. Переважна більшість зазначених путівників зосереджує свою увагу на знакових для поляків історичних пам’ятках (Латинська катедра, пагорб Люблінської унії),

пам'ятниках польським історичним діячам (у міжвоєнний період до них долучився меморіал “Оборонців Львова” з часів польсько-української війни), оскільки вони в символічному плані утверджували польське панування над Львовом і були виявом їх національного міфу.

У підрозділі 4. 2. *“Українське бачення Львова”* його репрезентують рукописний путівник Б. Януша 1919 р., путівники М. Голубця – Л. Лепкого, І. Крип'якевича, О. Когута – Б. Котецького, профільна видавнича продукція українських видавництв “Дажбог” і “Комерція”. У них Львів представлено як давнє українське місто короля Данила, центр Галицько-Волинської держави, що в середині XIV ст. захопив польський король Казимир III. У ньому самі українці, хоча й відіграли в історії немало роль, мають потребу постійної самоідентифікації, оскільки перебувають на другорядому становищі, але все ж чималими зусиллями творять свою економіку та культуру на противагу польській офіційній доктрині. Путівники знайомлять читача з українськими установами та громадськими організаціями Львова, що у міжвоєнний період показують його українське обличчя, фіксуючи українську присутність у вигляді вивісок на крамницях та будівель в національному стилі у полонізованому урбаністичному просторі. Особлива увага вділена історичному осередку українства у місті – вулиці Руській з Волоською церквою та вежею Корнякта, архікатедральному собору св. Юра, національним товариствам – “Просвіта”, НТШ, “Дністер”, площі “Сокола-Батька”, Академічному дому, навчальним приміщенням “Рідної Школи”, підприємствам відомого українського архітектора І. Левинського та ін.

У підрозділі 4. 3. *“Єврейська історична візія Львова на сторінках авторських путівників”* єврейський дискурс представляють видання Я. Шалля та І. Гьольцеля. Їх путівники, представляючи єврейську візію міста 1930-х рр., відкривають єврейський світ Львова, його збережені донині та зниклі внаслідок воєнних катаклізмів з історичної мапи унікальні мистецькі артефакти. Путівник Я. Шалля як зразок докладного викладу предмету, опертого на ґрунтовні студії фахової літератури, веде читача єврейським Львовом і звертає його увагу на об'єкти, які з точки зору історичного бачення заслуговують особливої уваги.

У **висновках** узагальнено результати проведеного дослідження. Здійснений історіографічний огляд наукової літератури показав помітний поступ у модерних дослідженнях путівникового дискурсу як в Україні, так і поза її межами. Проте комплексне висвітлення путівникової візії Львова другої половини XIX – першої третини XX століть все ще залишається актуальним та присутнім питанням сучасної історичної науки. Тому дана робота заповнює прогалину в дослідженні місця Львова у туристичних путівниках 1871-1939 рр.

На підставі вивчення та аналізу архівних і літературних джерел вперше досліджено путівникову візію Львова кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. У процесі роботи зібрано та систематизовано масив путівників 1871-1939 рр., встановлено його загальну чисельність, а в деяких випадках їх авторство (М. Ковальчука, З. Роснера, В. Шухевича, О. Семковича, О. Чоловського 1930 р.) та точний рік друку (А. Інлендера, О. Обогі, Ф. Баранського, Ю. Пйотровського, “Путеводителя по г. Львову”, першого англomовного та франкомовного путівників, Р. Менкіцького – С. Светневського, О. Чоловського 1934 і 1937 рр.). Кількісні параметри досліджуваних вадемекумів наступні: в австрійський період з’явилося 28 путівників (за 48 років), російський – 4 (за неповний рік), польський – 68 (за 20 років), що сумарно становить 100 видань.

Запропоновано хронологічну періодизацію путівників Львовом 1871-1939 рр., в основі якої лежить історико-політичний принцип: історія путівників поділена на австрійський, російський та польський періоди. Кожна епоха в житті Львова – міста, яке в різні періоди свого існування входило до складу різних держав, диктувала своє трактування історії. Кожен з історичних періодів має свій стиль, ідеологічне наповнення та культурну традицію.

Жанр путівника, зокрема путівника одним містом, – особливий і міжгалузевий, адже містить дані з різних дисциплін – географії, геології, історії, архітектури, мистецтвознавства, економіки, статистики та ін. Львівські путівники повністю вписувались в жанрову парадигму вадемекумів, текстів, у яких тісно переплітались науково-популярний, ідеологічний та рекламний дискурси. Путівники мають особливу прагматику, в якій декларується об’єктивність та вичерпний характер поданої інформації. Проте звернення до історії дозволяє автору відбирати та компоувати факти, конструювати маршрут руху так, щоб одночасно показати свою позицію і відповісти на очікування читачів. Тобто, путівники демонструють високий ступінь амбівалентності: з одного боку, у них знайшла відображення історична та культурна специфіка міста, його культурний портрет в різні періоди існування, а з другого, самі путівники формували у своїх читачів певний образ Львова з дуже різним світоглядно-ідеологічним навантаженням, тобто брали участь у створенні міфу міста.

Встановлено, що історична традиція випуску путівників Львовом сягає часів Австро-Угорщини й налічує близько 150 років. Автором першого путівника нашим містом виступив А. Шнайдер. В австрійську добу було закладено дві принципові композиційні схеми, характерні для путівника як жанру довідниково-інформаційного видання, що збереглися донині – маршрутний (А. Шнайдер) та довідниковий (С. Кунасевич). Цей період характеризується появою путівників, приурочених до важливих подій у

житті Львова (урочисті заходи з нагоди 300-ліття Люблінської унії 1871 р., з'їзд польських техніків 1886 р., з'їзди польських лікарів і природознавців 1875, 1888, 1907 рр., Крайова промислова виставка 1894 р.). З'являються довідниково-маршрутні (Ф. Баранського, Ф. Яворського) та довідникові путівники (Ю. Вічковського), із відкриттям залізниці й електричного трамвая стали модними та актуальними спеціалізовані путівники залізницею (1894), міськими електричними коліями (1913, 1914). Специфікою путівників епохи Габсбургів є те, що вони, з'явившись з розвитком туризму як організованого явища, фіксували досягнення тогочасної науково-технічної думки, пишучи про появу всього першого, і тим самим показували творення модерного міста з такими його прикметами як міський електричний транспорт, телеграфний і телефонний зв'язок, автомобільний рух, електричне освітлення вулиць, водогін та каналізація, будівництво нових споруд, що з часом набули статусу візитівок Львова (Політехніка, університет, Оперний театр, залізничний двірець).

Путівникові видання 1871-1918 рр. демонстрували як австрійську державницьку, так і польську національні візії, конструюючи певний образ минулого. Змістовний виклад історичного матеріалу на сторінках низки путівників (А. Шнайдера, А. Ціппера, Ю. Вічковського, Ю. Пйотровського) можемо назвати достатньо об'єктивним за своєю суттю та по-німецьки скрупульозним, а австрійська візія виявляється опосередковано, зовнішньо: у присутності австрійських державних та культурних чинників. Інші ж путівники (С. Кунасевича, А. Ю. Голлендера, Ф. Баранського, Ф. Яворського) демонструють яскраво виражений польськоцентричний характер у викладі фактичного матеріалу з історичної тематики; у них історичний досвід, пам'ять та минувшина Львова невіддільні від Польщі. Україномовний путівниковий блок авторства В. Шухевича містить уперше оприлюднений погляд українця на галицьку столицю кінця ХІХ ст. – її історичну долю від часу заснування князем Львом та немалу роль українства у розвитку міста аж до сучасного суспільно-культурного тла в умовах Габсбурзької монархії.

Текстовий аналіз показав, що авторські (А. Хребтова, В. Верещагіна) та неавторські путівники, видані за час російської окупації Львова від 3 вересня 1914 р. до 22 червня 1915 р. (усі – довідникового типу), мали на меті не лише подати практичні відомості для російського вояцтва й місцевого населення, а й у символічній формі закріпити своє право на захоплений Львів, залишивши російський “слід” в його путівниковій традиції. Їх декларацію повернення слов'янських земель до споконвічного лона “матінки-Росії”, розглядаємо як ідеологічні інструменти шовіністичної політики Російської імперії, спрямовані на виправдання здійсненої анексії, завоювання симпатій місцевого населення та водночас нівеляції української (і загалом європейської) культурної спадщини міста.

З розвитком масового туристичного руху у 1920-1930-х рр. спостерігається пошвавлення на ринку туристичних путівників міжвоєнної Польщі та загальний ріст їх чисельності й якісних характеристик, зокрема у вигляді модерного підходу до опису історичних старожитностей (О. Мединський), орієнтації на окремі групи читачів (туристів, молодь). На шкільну молодь був орієнтований перший спеціалізований путівник архітектурними стилями Е. Кунке, що пропагував сучасникам і доніс до нащадків цінну інформацію про культурну спадщину нашого міста.

Встановлено загальну кількість путівників Львовом міжвоєнного періоду – 65 (авторські та без зазначення авторства). Міжвоєнний період в історії створення путівників вирізняє чіткий поділ на окремі “національні” блоки, що демонструють відповідно польську (М. Орлович, О. Чоловський, О. Мединський, М. Яросевич, Я. Стецевич), українську (М. Голубець – Л. Лепкий, І. Крип’якевич, О. Когут – Б. Котецький) та єврейську (Я. Шалль, І. Гьольцель) візії Львова на його історичну долю й культурну спадщину. Для путівників цього періоду властиві різні способи інтерпретації історії міста, які утверджували її національні варіанти.

Доведено, що, акцентуючи на певних історичних фактах чи оцінюючи значні події в історії міста, кожен з представників зазначених етносів перебував у межах своєї національної візії і був обмежений нею. Польські автори перебували у своїй національній системі координат і демонстрували домінування польської культури, хоча і згадували на сторінках своїх видань окремі українські та єврейські реалії. Українські автори путівників концентрували увагу на, незаслужено применшуваних поляками, українських артефактах Львова та їх національному звучанні. Єврейські ж автори були замкнуті в рамках свого культурного та архітектурного сегменту, формуючи бачення лише єврейського світу Львова, мистецьких артефактів його громади. Жоден з путівників не давав цілісного, об’єктивного в бедекерівському сенсі уявлення про Львів і залишався “заручником” своєї національної візії, залученої до творення міфу міста в колективній історичній пам’яті кожного з народів.

Визначено типологічну належність досліджуваних путівників за маршрутним, довідниковим чи змішаним типом. За період вивчення не спостерігається домінування якогось одного типу путівників, достатньо повно представлена уся їх типологічна палітра.

Дослідження історії створення путівників супроводжується архівно-біографічними матеріалами енциклопедичного характеру про авторів путівників, що розкривають їх життєвий і творчий шлях. Дослідницька увага до персоналій відомих діячів науки і культури (за фахом істориків, філологів, журналістів, мистецтвознавців, юристів, вчителів, медиків), що

були авторами путівників, спонукала до врахування їх особистого досвіду/ професійних студій/політичних переконань під час написання текстів; кожен з них привніс своє бачення в путівниковий дискурс Львова (А. Шнайдер, С. Кунасевич, Ф. Баранський, Ф. Яворський, Ю. Вічковський, М. Орлович, О. Мединський, Б. Януш, М. Голубець, Л. Лепкий та ін.).

Але, недивлячись на різні точки зору їх авторів, належність до різних національних наративів, ідеологічні нашарування, – незмінним у путівниках залишались мандри давнім містом, запрошення у них читача, інтерес до особливостей міста, зацікавлення його архітектурною, сакральною та мистецькою спадщиною. Львівські путівники, ці архіватори культурної пам'яті нашого міста, зайняли свою нішу та посіли належне їм місце в його історії, протривавши в часі та просторі й триваючи далі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Окремі видання:

1. Мовна М. Путівники Львовом (друга половина XIX – початок XXI століть): історико-бібліографічне дослідження. Львів: Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, 2013. 604 с.

2. Мовна М. Путівники Львовом (друга половина XIX – початок XXI століть): історико-культурологічне дослідження. Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2014. 232 с.

3. Голубець М., Лепкий Л. Провідник по Львові / упоряд., передм., прим. М. Мовної. Львів: Аверс, 2020. 350 с.

Статті у фахових наукових виданнях:

4. Мовна М. Путівники Львовом міжвоєнного періоду (1919-1939): сучасна історична візія. *Народознавчі Зошити* (Львів). 2011. № 1. С. 155-167.

5. Мовна М. “Історичні проходи по Львові” Івана Крип'якевича: 80 літ тривання. *Народознавчі Зошити* (Львів). 2012. № 6. С. 1139-1145.

6. Мовна М. Путівниковий дискурс Львова епохи Габсбургів (1772-1918). *Народознавчі Зошити* (Львів). 2012. № 1. С. 70-81.

7. Мовна М. Путівники Львовом, видані у міжвоєнний період (1919-1939): історіографічний аспект. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: зб. наук. праць*. Львів, 2013. Вип. 5 (21). С. 141-157.

8. Mowna M. Przewodniki po Lwowie okresu międzywojennego (1919-1939). *Współczesna wizja historyczna*. Kraków – Lwów. Kraków, 2016. T. XIV: *Książki XIX-XX wieku*. S. 117-129.

9. Мовна М. Оссолінеум у дзеркалі путівників Львовом (1871-1939). *Galicja. Studia i materiały* (Rzeszów). 2017. Т 3: 200 lat Ossolineum. S. 251-263.
10. Мовна М. Бібліотека Львівського університету в світлі путівників Львовом Олександра Мединського. *Народознавчі Зошити* (Львів). 2018. № 6. С. 1641-1644.
11. Мовна М. Постать Рудольфа Менкіцького (1887-1942) в контексті путівникового дискурсу Львова 20-30-х рр. ХХ ст. *Народознавчі Зошити* (Львів). 2018. № 4. С. 976-982.
12. Мовна М. Якуб Шалль та Ізидор Гьольцель: представники єврейської путівникової візії Львова 30-х рр. ХХ ст. *Народознавчі Зошити* (Львів). 2018. № 5. С. 1239-1245.

Публікації, що додатково відображають результати дослідження:

13. Мовна М. Антоній Шнайдер і перший путівник Львовом. Вісник НТШ (Львів). 2012. Осінь-зима (чис. 48). С. 38-40.
14. Мовна М. Орлович Меачислав. Encyclopedia. Львівський національний університет ім. І. Франка: в 2 т. Львів, 2014. Т. 2. С. 228-229.
15. Мовна М. Перший український “Провідник по Львові” Миколи Голубця: мистецтвознавча спадщина та її сучасна рецепція. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доповідей III Міжнар. наук. конф. (м. Львів, 27 листоп. 2015 р.)*. Львів, 2015. С. 126-128.
16. Мовна М. Путівники Львовом (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): ретроспективний огляд. *Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 верес. 2015 р.* Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. С. 161-167.
17. Мовна М. Рудольф Менкіцький (1887-1942) як автор путівникового жанру. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доповідей V Міжнар. наук. конф. (м. Львів, 24 листоп. 2017 р.)*. Львів, 2017. С. 186-188.
18. Мовна М. Путівник архітектурними стилями Львова Еміля Кунке. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доповідей VI Всеукр. наук. конф. (Львів, 30 листоп. 2018 р.)*. Львів, 2018. С. 186-188.
19. Mowna M. Przewodniki po Lwowie opublikowane w latach (1919-1939): (bibliografia). *Galicja. Studia i materiały* (Rzeszów). 2018. Т. 4: Codziennosc w Galicji. S. 305-327.

АНОТАЦІЯ

Мовна М. В. Львів у туристичних путівниках другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 “Історія України”. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2020.

У дисертації на підставі науково-критичного аналізу значної кількості архівних і літературних джерел комплексно досліджено і реконструйовано путівникову візію Львова другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. В роботі докладно проаналізовано змістове наповнення путівників Львовом разом з присутньою у них історичною візією кожного хронологічного періоду, встановлено загальну чисельність львівських путівників 1871-1939 р., що сумарно становить 100 видань, а в окремих випадках їх авторство та точний рік друку. Запропоновано хронологічну періодизацію путівників Львовом, в основі якої лежить історико-політичний принцип: історія путівників поділена на австрійський, російський та польський періоди. Визначено типологічну належність путівників (за маршрутним, довідниковим чи змішаним типом). Розкрито життєвий та творчий шлях маловідомих і незаслужено забутих авторів й укладачів путівників.

Ключові слова: Львів, туристичний путівник, історія, хронологічний період, культура, історичні та архітектурні пам’ятки, міф міста, національні візії.

АННОТАЦІЯ

Мовна М. В. Львов в туристических путеводителях второй половины ХІХ – первой трети ХХ в. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук (доктора философии) по специальности 07.00.01 “История Украины”. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2020.

В диссертации на основе научно-критического анализа значительного числа архивных и литературных источников комплексно исследовано и реконструировано образ Львова второй половины ХІХ – первой трети ХХ в. в путеводителях. В работе исчерпывающе проанализировано содержательное наполнение путеводителей по Львову вместе с присутствующим у них историческим видением каждого хронологического периода, установлено общее количество львовских путеводителей 1871-1939 гг., что суммарно составляет 100 изданий, а в некоторых случаях их авторство и точный год печати. Предложено хронологическую периодизацию путеводителей по Львову, в основе которой лежит историко-политический принцип: история путеводителей поделена на австрийский, русский и польский периоды. Определена типологическая принадлежность путеводителей (по

маршрутному, справочному или смешаному типу). Раскрыт жизненный и творческий путь малоизвестных и незаслужено забытых авторов и составителей путеводителей.

Ключевые слова: Львов, туристический путеводитель, история, хронологический период, культура, исторические и архитектурные памятники, миф города, национальные образы.

SUMMARY

Movna M.V. Lviv in tourist guidebooks of the second half of the 19th – first third of the 20th century. – Qualification scientific work with the manuscript copyright.

Dissertation on achieving the scientific degree of Candidate of Historical Sciences (Doctor of Philosophy, PhD) in speciality 07.00.01 “History of Ukraine”. – Lviv National University named after Ivan Franko. Lviv, 2020.

In the dissertation on the basis of the scientific-critical analysis of a considerable quantity of archival and literary sources, the guidebook vision of Lviv of the second half of the 19th century – first third of the 20th century has been comprehensively studied and restored. The content of the guidebooks has been analyzed, and their thematic, ideological and linguistic diversity has been emphasized.

The dissertation contains historiographical analysis of publications on issues relating to the place of Lviv in the tourist guidebooks of 1871-1939; description of the source base covering both archival and published sources; the theoretical and methodological principles of the dissertation and its structure have been defined, which reveal the specifics of the researched topic.

The paper objectively analyzes the content of Lviv city guidebooks combined with the historical vision of each chronological period, establishes the total number of Lviv guidebooks of 1871-1939, which totals to 100 publications, and in some cases, their authorship and the exact year of publication. A chronological periodization of Lviv city guidebooks has been proposed, which is based on the historical and political principle: the history of guidebooks is divided into Austrian, Russian and Polish periods.

The typological affiliation of the guidebooks (by route, reference or combined type) was determined, and it was established that during the study period, no dominance of any one type of guidebooks was observed, their entire typological palette has been sufficiently represented.

Keywords: Lviv, tourist guidebook, history, chronological period, culture, historic and architectural sites, city myth, national visions.